

ՀՏԴ 336.663

Տնտեսագիտություն

Գռնար ՄԱՐԳՍՅԱՆ

ԱրՊՀ ֆինանսահաշվային ամբիոնի ավագ դասախոս, տ.գ.թ.

ՀԱՇՎԵԿՇՈՒԻ ԻՐԱՅՎԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդվածում ներկայացված են ակտիվների՝ ըստ դրանց իրացվելիության անկման, և պարտավորությունների՝ ըստ դրանց մարման ժամկետների ավելացման աստիճանի դասակարգման որոշ մոտեցումներ՝ ակտիվները և պարտավորությունները բաժանելով 4 խմբի: Հաջորդիվ ներկայացվում է հաշվեկշռի իրացվելիության վերլուծության գույքային մոտեցումը՝ դրա հետագա գնահատմամբ, ինչպես նաև ֆունկցիոնալ մոտեցումը:

Բանալի բառեր՝ հաշվեկշռի իրացվելիություն, ակտիվների և պասիվների դասակարգում, գույքային մոտեցում, ֆունկցիոնալ մոտեցում:

Դ. Саркисян

АНАЛИЗ ПОДХОДОВ К ОЦЕНКЕ ЛИКВИДНОСТИ БАЛАНСА

В статье представлены некоторые подходы к классификации активов по мере уменьшения их ликвидности и пассивов – по степени увеличения сроков их погашения с разделением активов и пассивов на 4 группы. Далее представлен имущественный подход анализа ликвидности баланса с последующей оценкой, а также функциональный подход.

Ключевые слова: ликвидность баланса, классификация активов и пассивов, имущественный подход, функциональный подход.

G. Sargsyan

THE ANALYSIS OF APPROACHES TO ASSESSING THE LIQUIDITY OF THE BALANCE SHEET

The article presents some approaches to the classification of assets as their liquidity decrease, and liabilities – according to the degree of increase in their maturity, with the division of assets and liabilities into 4 groups. The following is a property approach to analyzing the liquidity of the balance sheet with subsequent evaluation, and a functional approach.

Key words: *balance sheet liquidity, classification of assets and liabilities, property approach, functional approach.*

Տնտեսվարող սուբյեկտների մեծամասնության համար որպես տեղեկատվական աղբյուր հանդես են գալիս տնտեսվարող սուբյեկտի գործունեության վերաբերյալ տարեկան և եռամսյակային հաշվետվությունները (Ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվությունը):

Ինչպես նշում է Լ.Վ. Էյխլերը¹, վճարունակության գնահատումն, ըստ հաշվեկշռի, իրականացվում է ընթացիկ ակտիվների իրացվելիության բնութագրման հիման վրա, որը որոշվում է դրանց՝ դրամական միջոցների վերածվելու համար անհրաժեշտ ժամանակով: Որքան քիչ ժամանակ է պահանջվում տվյալ ակտիվի հավաքագրման համար, այնքան բարձր է դրա իրացվելիությունը: Հաշվեկշռի իրացվելիությունը տնտեսվարող սուբյեկտի ունակությունն է վերածել ակտիվները կանխիկի և մարել իր վճարային պարտավորությունները, ինչպես նաև այն կազմակերպության վճարային պարտավորությունների ծածկման աստիճանն է իր ակտիվներով, որոնց կանխիկի վերածվելու ժամկետը համապատասխանում է վճարային պարտավորությունների մարման ժամկետին: Այն կախված է ունեցած վճարային միջոցների մեծության՝ կարճաժամկետ պարտքային մեծությանը համապատասխանելու աստիճանից:

Ըստ Ա.Դ.Շերեմետի², հաշվեկշռի իրացվելիությունը որոշվում է որպես ակտիվներով կազմակերպության պարտավորությունների ծածկման աստիճան, որոնց դրամական ձևի վերածման ժամկետը համապատասխանում է պարտավորությունների մարման ժամկետին: Հաշվեկշռի իրացվելիության վերլուծության էությունը կայանում է ըստ իրացվելիության աստիճանի խմբավորված ու դրանց նվազման կարգով համախմբված կազմակերպության միջոցների (ակտիվների) և ըստ մարման

¹ Տե՛ս՝ **Эйхлер Л.В.**, Финансовый менеджмент: актуальные вопросы управления финансами предприятий: учебное пособие Омск: СибАДИ 2013, стр. 32.

² Տե՛ս՝ **Шеремет А.Д.**, Комплексный анализ хозяйственной деятельности. – М, 2006, стр.320.

Ժամկետների խմբավորված ու աճման կարգով ներկայացված պարտավորությունների (պասիվների) համեմատության մեջ:

Ներկայացնենք կազմակերպության ակտիվների իրացվելիության աստիճանից, այսինքն՝ դրամական միջոցների վերածվելու արագությունից կախված, և պասիվների՝ ըստ դրանց մարման հրատապության խմբերի դասակարգման որոշ մոտեցումները:

Ամենապարզ տարբերակը՝ ըստ Ա.Զ. Սարգսյանի և Կ.Ա. Առաքելյանի¹, ներկայացված է աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1.

Ակտիվների և պասիվների դասակարգումը՝ ըստ Ա.Զ. Սարգսյանի և Կ.Ա. Առաքելյանի /ալիանդական մոտեցում/

Խումբը		Հոդվածները
Ա1	առավել իրացվելի ակտիվներ	դրամական միջոցներ և համարժեքներ
Ա2	արագ իրացվելի ակտիվներ	դեբիտորական պարտքեր
Ա3	դանդաղ իրացվելի ակտիվներ	պաշարներ
Ա4	դժվար իրացվելի ակտիվներ	ոչ ընթացիկ ակտիվներ
Պ1	առավել հրատապ պարտավորություններ	կրեդիտորական պարտքեր
Պ2	կարճաժամկետ պասիվներ	ընթացիկ ֆինանսական պարտավորություններ
Պ3	երկարաժամկետ պասիվներ	ոչ ընթացիկ պարտավորություններ
Պ4	մշտական պասիվներ	սեփական կապիտալ

Ինչպես տեսնում ենք, ակտիվներն ու պասիվները դասակարգված են պարզ եղանակով՝ հիմնվելով հաշվեկշռի (ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվության) խոշորացված հոդվածների վրա՝ առանց լրացուցիչ ճշգրտումների:

Ա.Հ. Բայադյանի² մոտեցումը ներկայացված է աղյուսակ 2-ում: Ի տարբերություն վերը բերված դասակարգման, Ա.Հ. Բայադյանն առաջարկել է, օրինակ, երկարաժամկետ ֆինանսական ներդրումները դասել ոչ թե դժվար իրացվելի ակտիվների շարքում, այլ դանդաղ իրացվելի:

Աղյուսակ 2.

Ակտիվների և պասիվների դասակարգումը՝ ըստ Ա.Հ. Բայադյանի

Խումբը	Հոդվածները
--------	------------

¹ Տե՛ս՝ **Սարգսյան Ա.Զ., Առաքելյան Կ.Ա.,** Տնտեսական գործունեության վերլուծություն, Եր.: Տնտեսագետ, 2005թ, էջ 348-349:

² Տե՛ս՝ **Բայադյան Ա.Հ.,** Ֆինանսական վերլուծություն. ուս. ձեռնարկ: Եր. «Լիմուշ», 2013, էջ 193-195:

Ա1	Ամենաշատ իրացվելի ակտիվներ	դրամական միջոցներ, կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումները՝ արժեթղթերի տեսքով
Ա2	Արագ իրացվելի ակտիվներ	դեբիտորական պարտքեր (վճարումներ, որոնք պետք է կատարվեն հաշվետու պահից 12 ամսվա ընթացքում) և այլ ընթացիկ ակտիվներ
Ա3	Դանդաղ իրացվելի ակտիվներ	արտադրական պաշարները, անավարտ արտադրության ծախսերը, երկարաժամկետ ֆինանսական ներդրումները, դեբիտորական պարտքերը (վճարումներ, որոնք պետք է կատարվեն հաշվետու պահից ավելի քան 12 ամիս հետո), ապրանքանյութական արժեքների ձեռքբերման գծով ավելացված արժեքի և ակցիզային հարկերը
Ա4	Դժվար իրացվելի ակտիվներ	ոչ ընթացիկ ակտիվները՝ բացառությամբ երկարաժամկետ ֆինանսական ներդրումների
Պ1	ամենահրատապ պարտավորություններ	կրեդիտորական պարտքերը (առևտրական կրեդիտորական պարտքերը, կարճաժամկետ կրեդիտորական պարտք բյուջեին և այլն), շահաբաժինների գծով կանխավճարները, այլ կրեդիտորական պարտքերը, որոնք սահմանված ժամկետում չեն վճարվում
Պ2	Կարճաժամկետ պասիվներ	բանկերի կարճաժամկետ վարկերն ու փոխառությունները, վարկերի և փոխառությունների գծով հաշվեգրված տոկոսները, ինչպես նաև այլ ընթացիկ պարտավորությունները, որոնք ենթակա են մարման հաշվետու պահից 12 ամսվա ընթացքում
Պ3	Երկարաժամկետ պասիվներ	երկարաժամկետ բանկային վարկերը և փոխառությունները, ֆինանսական վարձակալության գծով երկարաժամկետ պարտավորությունները, հետաձգված հարկային պարտավորությունները և այլ ոչ ընթացիկ պարտավորությունները, որոնք ենթակա են մարման հաշվետու պահից ավելի քան 12 ամիս հետո
Պ4	Կայուն (հաստատուն) պասիվներ	սեփական կապիտալից՝ կանոնադրական (բաժնեհավաք) կապիտալի գուտ գումարը, լրացուցիչ կապիտալը, վերագնահատումից տարբերությունները, կուտակված շահույթը, պահուստները (բացի շահաբաժինների գծով կանխավճարներից), ինչպես նաև ոչ ընթացիկ պարտավորություններից՝ նպատակային ֆինանսավորումն ու մուտքերը և գալիք ժամանակաշրջանի ծախսերի ու վճարումների պահուստները

Լ.Վ. Էյլերի¹ կողմից առաջարկվել է ակտիվների և պասիվների դասակարգման հետևյալ մոտեցումը (աղյուսակ 3)

Աղյուսակ 3.

Ակտիվների և պասիվների դասակարգումը՝ ըստ Լ.Վ. Էյլերի

Խումբ		Հոդվածներ
Ա1	առավել իրացվելի ակտիվներ	դրամական միջոցների բոլոր հոդվածներով գումարները, կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումները
Ա2	արագ իրացվելի ակտիվներ	դեբիտորական պարտքերը (որոնցով վճարումները սպասվում են հաշվետու ամսաթվից հետո 12 ամսվա ընթացքում), այլ ընթացիկ ակտիվները
Ա3	դանդաղ իրացվելի ակտիվներ	պաշարներ, դեբիտորական պարտքեր (որոնցով վճարումները սպասվում են հաշվետու ամսաթվից 12 ամսից հետո), ձեռքբերված արժեքներով ԱԱՀ
Ա4	դժվար իրացվելի ակտիվներ	ակտիվներ, որոնք նախատեսված են տնտեսական գործունեության ընթացքում համեմատաբար երկար ժամանակահատվածում օգտագործելու համար
Պ1	առավել հրատապ պարտավորություններ	կրեդիտորական պարտքեր, հաշվարկներ շահաբաժիններով, այլ կարճաժամկետ պարտավորություններ, ինչպես նաև ժամանակին չմարված փոխատվություններ (ըստ հաշվապահական հաշվեկշռի կից ծանոթագրությունների տվյալների)
Պ2	կարճաժամկետ պասիվներ	կարճաժամկետ փոխառու բանկային վարկեր և այլ փոխառություններ
Պ3	երկարաժամկետ պասիվներ	երկարաժամկետ փոխառու վարկեր և այլ երկարաժամկետ պասիվներ
Պ4	մշտական պասիվներ	սեփական կապիտալը

Հաշվեկշռի իրացվելիությունը (*գույքային մոտեցմամբ*) որոշելու համար անհրաժեշտ է համադրել բերված խմբերի հանրագումարներն ըստ ակտիվների և պասիվների: Հաշվեկշռը համարվում է բացարձակ իրացվելի, եթե՝

$$Ա1 \geq \text{Պ1}, Ա2 \geq \text{Պ2}, Ա3 \geq \text{Պ3} \text{ և } Ա4 \leq \text{Պ4}:$$

Առաջին երեք անհավասարումների կատարումը բերում է չորրորդ անհավասարման կատարմանը, ուստի էական է ակտիվների և պասիվների առաջին երեք խմբերի համադրումը: Չորրորդ անհավասարումը կրում է հաշվեկշռող բնույթ և, միննույն ժամանակ, ունի խորը տնտեսագիտական իմաստ. դրա կատարումը վկայում է ֆինանսական կայունության նվազագույն պայմանի պահպանման՝ կազմակերպության մոտ սեփական շրջանառու միջոցների առկայության մասին:

¹ Տե՛ս՝ *Эйлер Л.В., Финансовый менеджмент: актуальные вопросы управления финансами предприятий: Учебное пособие Омск: СибАДИ 2013, стр. 32.*

Այն դեպքում, երբ մեկ կամ մի քանի անհավասարումներ ունենում են նշան, որը հակադարձ է օպտիմալ տարբերակում նշվածից, հաշվեկշռի իրացվելիությունը քիչ թե շատ տարբերվում է բացարձակից:

Մասնավորապես, համաձայն Լ.Հ. Գրիգորյանի և Ն.Է. Միրզոյանի¹, $U1 < \eta 1$, $U2 \geq \eta 2$, $U3 \geq \eta 3$, $U4 \leq \eta 4$ պայմանի կատարման դեպքում իրացվելիությունը գնահատվում է նորմալ, $U1 < \eta 1$, $U2 < \eta 2$, $U3 \geq \eta 3$, $U4 \leq \eta 4$ պայմանի կատարման դեպքում իրացվելիությունը գնահատվում է խախտված, իսկ $U1 < \eta 1$, $U2 < \eta 2$, $U3 < \eta 3$, $U4 > \eta 4$ դեպքում՝ կրիտիկական:

Առավել իրացվելի միջոցների և արագ իրացվող ակտիվների համադրումը առավել իրացվելի պարտավորությունների և կարճաժամկետ պասիվների հետ թույլ է տալիս պարզել ընթացիկ իրացվելիությունը: Ընթացիկ իրացվելիությունը վկայում է ուսումնասիրման պահին առավել մոտ ժամանակահատվածում կազմակերպության վճարունակության (կամ անվճարունակության) մասին: Հեռանկարային իրացվելիությունն իրենից ներկայացնում է վճարունակության կանխատեսում՝ հիմնված ապագա մուտքերի և վճարումների վրա:

Նշված սխեմայով իրականացվող հաշվեկշռի իրացվելիությունը մոտավոր է, քանի որ ակտիվների իրացվելիության աստիճանի և պարտավորությունների մարման ժամկետների համապատասխանությունը նախանշված է մոտավորապես: Դա պայմանավորված է տեղեկատվության սահմանափակությամբ, որին տիրապետում է հաշվապահական հաշվետվության հիման վրա արտաքին վերլուծություն իրականացնող վերլուծաբանը:

Առավել հստակ, հաշվեկշռի իրացվելիությունը կարելի է գնահատել հաշվառման տվյալների օգտագործման հիման վրա, այսինքն՝ ներքին ֆինանսական վերլուծության շրջանակներում²: Այդ դեպքում ակտիվների և պասիվների առաջին խմբերից որևէ մեկում ($U1-U3$ և $\eta 1-\eta 3$) ընդգրկված յուրաքանչյուր հաշվեկշռային հոդվածով գումար բաժանվում է մասերի, որոնք համապատասխանում են ակտիվների համար՝ դրամական միջոցների վերածվելու ժամկետներին, պասիվների համար՝ պարտավորությունների մարման տարբեր ժամկետներին՝ մինչև 3 ամիս, 3-6 ամիս, 6-12 ամիս, 1 տարուց ավել:

Հաշվեկշռի իրացվելիության ֆունկցիոնալ մոտեցումը հիմնվում է նույն սկզբունքների վրա, սակայն ունի որոշակի առանձնահատկություններ: Այս

¹ Գրիգորյան Լ.Հ., Միրզոյան Ն.Է., Կազմակերպությունների ֆինանսական վերլուծություն և վարկանշում, Եր., «Տնտեսագետ», 2018, էջ 23:

² Տես՝ Шеремет А.Д., Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учебник /А.Д. Шеремет, 2-е изд., доп., М., ИНФРА, М, 2017, стр 306.

մեթոդիկայով հաշվեկշիռը համարվում է իրացվելի հետևյալ պայմանների պահպանմամբ՝

$$U_1 + U_2 > \Omega_2, U_3 > \Omega_1, U_4 < \Omega_4 + \Omega_3:$$

Ֆունկցիոնալ մոտեցմամբ ձևափոխվում է ոչ այնքան ռացիոնալ հարաբերակցությունը, որը պետք է կատարվի հաշվեկշիռի իրացվելիության վերլուծությունը գույքային մոտեցմամբ իրականացնելիս, դա դրամական միջոցների և կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումների գերազանցումն է կրեդիտորական պարտքերին ($U_1 > \Omega_1$): Դրա պահպանումը բարձրացնում է ինֆլյացիոն կորուստների ռիսկը՝ կապված կազմակերպությունում դրամական միջոցների արժեզրկման հետ:

Ֆունկցիոնալ մոտեցմամբ կրեդիտորական պարտքերը պետք է համապատասխանեցվեն պաշարներին: Դրանք հանդիսանում են վերջիններիս ֆինանսավորման աղբյուրը ($U_3 > \Omega_1$): Այս հարաբերակցությունը տրամաբանական է այն տեսանկյունից, որ հումքի, նյութերի, ապրանքների ձեռքբերումն իրականացվում է մատակարարների միջոցով: Սակայն այդ հարաբերակցությունը հակասության մեջ է մտնում ֆինանսական կայունության վերլուծության տիպային (բացարձակ մեծություններով) մեթոդիկայի հետ, որտեղ ենթադրվում է, որ կազմակերպության գործառնական պարբերաշրջանը պետք է ֆինանսավորվի այսպես կոչված «նորմալ» աղբյուրներով՝ սեփական ընթացիկ միջոցներով, ոչ ընթացիկ պարտավորություններով, կարճաժամկետ վարկերով և փոխառություններով:

Այսպիսով, մեր կարծիքով կազմակերպության հաշվեկշիռի վերլուծության և գնահատման ֆունկցիոնալ մոտեցումն առավել ընդունելի է, քանի որ նկարագրում է կազմակերպության ֆինանսատնտեսական գործունեության ընթացքում ակտիվների և դրանց ֆինանսավորման աղբյուրների միջև ֆունկցիոնալ հավասարակշռությունը:

Գրականություն

1. **Բայադյան Ա.Հ.** Ֆինանսական վերլուծություն. Ուս. ձեռնարկ: Եր. «Լիմուշ», 2013, 293 էջ:
2. **Գրիգորյան Լ.Հ., Միրզոյան Ն.Է.** Կազմակերպությունների ֆինանսական վերլուծություն և վարկանշում. – Եր.: Տնտեսագետ, 2018, 156 էջ:
3. **Սարգսյան Ա.Զ., Առաքելյան Կ.Ա.** Տնտեսական գործունեության վերլուծություն, Եր., «Տնտեսագետ», 2005թ. , 446 էջ:

4. **Истомин В.С.**, Анализ ликвидности баланса: подходы и особенности. Вестник Амурского государственного университета. Серия: Естественные и экономические науки. 2010. № 51. с. 95-102.
5. **Шеремет А.Д.**, Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности пред-приятия: учебник /А.Д. Шеремет, 2-е изд., доп., М. ИНФРА-М, 2017, 374 с.
6. **Шеремет А.Д.**, Комплексный анализ хозяйственной деятельности, М., ИНФРА-М, 2006, 415с.
7. **Эйхлер Л.В.**, Финансовый менеджмент: актуальные вопросы управления финансами предприятий\: учебное пособие Омск: СибАДИ 2013, 154 с.

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական
խորհրդի անդամ, տ.գ.դ. Թ.Ն.Մանասերյանը: